

УДК 351.741:351.941

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/253-254

Анастасія РУДЮК
студентка спеціальності «Право»

Тетяна СУПРУН-КОВАЛЬЧУК
доцент кафедри
соціально-економічних дисциплін
Барського гуманітарно-педагогічного
коледжу ім. М. Грушевського,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ СЕКТОРА БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Проблема демократичного цивільного контролю сектора безпеки і оборони полягає в недостатній ефективності та прозорості механізмів контролю, що може призвести до недостатньої відповідальності та недостатньої демократичної легітимності в цих сферах. Одна з ключових проблем полягає у відсутності чіткої стратегії та механізмів контролю над діяльністю військових та правоохоронних органів з боку громадськості та цивільного суспільства. Недостатня участь громадськості у процесах контролю може спричинити виникнення корупції, зловживань та порушень прав людини у секторі безпеки і оборони. Крім того, існує проблема недостатньої координації між різними контролюючими органами, такими як парламент, уряд, судова система та громадські організації. Це може призвести до дублювання функцій або, навпаки, до прогалин у контролі, що загрожує безпеці та стабільності країни. Також важливою проблемою є нестача кваліфікованих кадрів у сфері цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. Відсутність професіоналізму та компетентності у контролюючих органах може ускладнити ефективне здійснення контролю та нагляду за діяльністю сектора безпеки.

Демократичний цивільний контроль сектора безпеки і оборони полягає в розгляді проблем, які виникають у процесі забезпечення ефективного та прозорого контролю над діяльністю військових та правоохоронних органів в Україні. А також у висвітленні можливих шляхів вирішення цих проблем для покращення демократичної легітимності та відповідальності сектора безпеки і оборони перед громадськістю.

Завдання представленого дослідження полягає в поглибленому аналізі проблем цивільного контролю над сектором безпеки та оборони, висвітленні можливих шляхів їх вирішення та популяризації важливості демократичного контролю для забезпечення національної безпеки та стабільності країни.

Військово-цивільна проблематика в площині двоїстості понять «безпека» та «контроль» здавна являла собою певний парадокс. На перший погляд, самому інституту, створеному для захисту державного устрою, надається достатньо влади, щоб стати загрозою державі. З іншого боку, інститут захисту не завжди є непорушним, адже «безпека» із філософсько-політичної точки зору – це тільки мить, яка може тривати рівно стільки, скільки зовнішні фактори (рідше внутрішні) будуть сприятливими. Безпека – це принципово політичне благо [1–3], що надається державою, тому що воно засноване на серії угод про те, хто буде мати владу, як ці особи можуть її зберегти і як вони можуть використовувати її на законних підставах. У свою чергу, контроль це – принципово ситуаційне суспільне благо, дія якого покликана підсилити дію чогось, зробити за результатами контролю краще, міцніше, стабільніше тощо. Зважаючи на це, безпека та контроль – це не просто питання технології і матеріальних засобів, вони не зводяться до просто існування боєздатних військових частин. Швидше безпека вимагає наявності дієздатних збройних сил, контрольованих наділеними повноваженнями Демократичний цивільний контроль в Україні здійснюється через комплекс заходів, які базуються на нагляді, перевірці та конструктивному співробітництві. Цей контроль поділяється на громадський і владний, що відповідає особливостям державного управління в демократичній країні. Існують конституційні та адміністративні обмеження, які зобов'язують військових підкорятися цивільному контролю. Проте ці заходи можуть обмежувати військових лише до певної межі, оскільки їх дотримання залежить від самого військового. Україна використовує різні процеси контролю для здійснення демократичного

цивільного контролю, такі як цивільне судочинство, парламентський нагляд, судовий контроль та участь громадських організацій, ЗМІ та профспілок. Ефективність цього контролю залежить від уніфікації методології, аргументації рішень та контролю за їх виконанням. Для цього потрібна чіткість у взаємодії ресурсів і розподіл функцій між управлінськими та контролюючими суб'єктами. Теоретики вказують на те, що зосередження уваги на зниженні готовності військових до втручання може бути більш ефективним, ніж намагання послабити цивільний уряд. Проте оскільки сильна армія, яка може захистити суспільство, також може його руйнувати, важливо, щоб військові добровільно підкорялися цивільному контролю, щоб уникнути використання своєї переваги проти цивільного населення. Демократичний цивільний контроль над військовими силами не є природним, і важливо зрозуміти, як цивільні особи можуть ефективно здійснювати контроль. Важливо забезпечити збройним силам легітимність і авторитет через демократичну підзвітність. Збройні сили повинні бути під контролем цивільних органів, щоб забезпечити їх ефективність та відповідальність перед суспільством. Розвиваючи спеціалізовану армію, яка діє координовано, можна зменшити загрозу втручання внутрішньої політики. Цивільний контроль збройних сил покращує взаємодію між армією та населенням і зменшує ймовірність конфліктів. Демократичний цивільний контроль допомагає забезпечити безпеку населення і гуманітарну діяльність. Програми розвитку демократичного цивільного контролю повинні бути довгостроковими та інтегрованими з програмами нарощування військового потенціалу. Важливо забезпечити ефективне управління та контроль над сектором безпеки та оборони, щоб уникнути тиранії та забезпечити захист громадян, якщо цивільний контроль буде об'єктивним і професіональним, а не суб'єктивним і політизованим. Для України важливо розвивати демократичний цивільний контроль над сектором безпеки та оборони, забезпечуючи незалежність експертно-аналітичних центрів та спеціалізованих комітетів у парламенті. Також потрібно зробити акцент на професіоналізм у сфері контролю, щоб забезпечити ефективність і об'єктивність у взаємодії між цивільними та військовими структурами. Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити безпеку країни, зберігаючи при цьому демократичні цінності та права громадян. Для цього необхідно розвивати систему цивільного контролю, яка була б ефективною, професіональною та об'єктивною. Це допоможе Україні наблизитися до євроатлантичних стандартів у сфері безпеки та оборони.

Демократичний цивільний контроль сектора безпеки і оборони є важливою складовою демократії та правової держави. Цей контроль забезпечує ефективну роботу військових та правоохоронних структур, захищає права громадян та забезпечує безпеку країни. Розвиток об'єктивного, професіонального та незалежного цивільного контролю є важливим кроком для України на шляху до євроатлантичної інтеграції та забезпечення демократичних цінностей. Забезпечення прозорості, взаємодії між цивільними та військовими структурами та високого рівня професіоналізму в цій сфері допоможе покращити безпеку країни та підвищити довіру громадян до владних структур.

1. Контроль та Керівництво: парламенти та управління в секторі безпеки / ред. кол. Коул І., Флурі Ф., Ланн С. Женева : «Видавничий дім "АДЕФ-Україна"», 2015. 133 с.

2. Nelson D. N. Definition, diagnosis, therapy: A civil-military critique. *Defense & Security Analysis*. 2002. Vol. 18. Issue 2. P. 157–170.

3. Peter D. Feaver Civil-Military Relations. New York : State Univ. New York Press Annu. Rev. Polit. Sci., 1999.

4. Вчалківська Ю.С. Організаційно-правове регулювання демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід. Рубрика : Державне управління*. 2018. № 1. С. 116–121.

5. Яценко В. А., Пилипчук В. Г., Богущкий П. П. та ін. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика : навч. посібник / за заг. ред. В. Г. Пилипчука ; Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України. Київ ; Одеса : Фенікс, 2020. 224 с.